

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Министерство образования и науки Республики Тыва

Управления образования администрации Барун-Хемчикского кожууна

МБОУ СОШ с. Хонделен

СОГЛАСОВАНО

Заместитель директора по
ВР

Базынай

Базынай А.А.

Педсовет №4
от «28»08. 2024 г.

УТВЕРЖДЕНО

Директор школы

Кендей

Кендейов В.К.

Приказ №93

от «28» 08. 2024 г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

внеурочной деятельности «Улусчу ужурлар»

для обучающихся 2 класса

Хонделен 2024г

Тайылбыр бижик.

«Улусчу ужурлар» деп кичээлден даашкаар ажылдын ажылчын программазын Россия Федерациязының «Россияның школазы» деп өөредилге-методиктиг бөлүккө, Тыва Республиканың ниити өөредилгезинин эге школанын Г.Д.Сундуйнун «Улусчу ужурлар» 2 класстарга ооредилге номчулга номунга таарыштыр 1 чылга тургускан..

Программаның тургузуу.

Улусчу ужурлар деп эртем 4 программалардан тургустунган:

«*Чаңчылдың чаражы*» (2 класс);

Ниитизи-биле эге школага өөредири 34 шак. Оларның класстар аайы-биле хуваалдазы мындыг:

2 класс – 34 шак

Демдек салбас, а чартык чылда зачет хевиринге түннелди көргүзүг-шингээдилге хевиринге кылып, өөреникчинин демдээ кылдыр салып болур.

Ниити шактарның санынче экскурсиялар, оюннар, мөөрейлер, ужуражылгалар, улусчу байырлалдар шактары база кирген.

Кичээлдер нургулайында оюн хевирлиг, практиктиг угланыышкынныг болур. Оларны аян-чорук, көргүзүг-шингээдилге, янзы-бүрү чогаадыкчы ужуражылгалар, аас-чогаал кичээлдери, бойдусче походтар, хайгараалдар кылдыр организаптап, хостуг чугаа хевиринге эрттирип болур.

Экскурсия: төрөөн черинин чараш-каазын магададыр сорулга-биле арыгже, дагларже, хем кыдыынче селгүүстээри; тыва өгнү сонуургаттырары, чамдык улусчу ужурларны шингээттирери(суг бажы, ыдык ыяштар, чер-чурт дагыры), төөгүлүг тураскаалдарны, черлерни эргири.

Ужуражылга: улуг хүндүткелдиг өгбе, тоолчу, ыраажы, чазаныкчы, артист, чурукчу болгаш өске-даа улус-биле ужуражыры.

Эртем харылзаазы: Төрөөн чугаа. Төөгү. Чугаа сайзырадылгасы. Улустуң аас-чогаалы. Күш-ажыл кичээли. Чурулга. Хөгжүм кичээли. Долгандыр туруп хүрээлел болгаш бойдус кичээли.

Программаны 2 *класстың уругларына* угландыр тургускан.

2 класстарга «Улусчу ужурлар», кичээлдер неделяда 1 катап эртер.

Ук кичээлдерниң дээшти, ооң түннелдери тестилер болгаш анкеталардан база өөреникчилерниң чогаадыкчы ажылдарындан көстүп келир.

Түннелинде: Мөзү бүдүштүг, ёзулуг тыва кижини келир үениң салгалындан хевирлеп үндүрер деп төнчү сорулгалыг.

Допчузу:

2-ги класс.

Темазы: «Чанчылдын чаражы».

Тематиктиг планы:

1.Этикет (8ш)

2.Рольдарга чарлып алгаш ойнанар (4ш)

3.Кижинин чаражы – будужунде (21ш)

4.Туннел кичээл (1ш)

2-ги классты доозуп тургаш, өөреникчи шингээди алган турар ужурлуг:

-торөөн суурунун дугайында:

-чурттап турар республиказынын адын, топ хоорайынын адын;

-торөөн суурунун чоогунда чурумалдыг черлер аттарын;

-ог-буле дугайында; торел улустун хундулежип адажырын;

-тыва ог дугайында, оон хундуткелдиг черлерин;

-мал-маган аттарын ангылып адап билирин;

-ог-булеге ээлдек болурун;

-кырган кижилерни хундулээрин;

2-ги классты доозуп тургаш, билир турар ужурлуг:

-Тыва Республиканын тугунун онун, сулде демдээнин дугайында;

-торээн суурунун адын, кайы кожуунга хамааржырын,

-бодунун чурттап турар адресин;

-ада-иезинин, чоок торел улустарынын ат-сывын, хундулеп адаарын;

-бажын херекселдеринин аттарын, бажын иштинин арыг-силиг, чурумун;

-ээлдек чугаа ужурларын;

-ог-булеге келген кижини хулээп алырын;

-кылаш, шимчээшкин, чодуреринин, азыраынын, оске кижини херекселинге дегбезинин ужурларын.

Өөреникчилерниң шингээдип алыр билиглеринге, мергежилдеринге болгаш чаңчылдарынга кол негелделер.

2-ги классты доозуп турар өөреникчилерниң билип алыр ужурлуг чүүлдери:

- этикетке хамаарышкан тыва улустун ёзу-чаңчылдарны билири;
- бичи кижинин ада-иезинге ээлдек-эвилен болуру;
- кижилернин хар-назынын барымдаалап, оларн хундулээри;
- чугаа уезинде бодун топтуг алдынары нити аажы-чан культуразынын чарылбас кезээ деп чувени шингээдип алыр;
- янзы-буру байдалдарга бодун толептиг алдынып билири;
- оол кижини база кыс кижиге хамаарышкан дурум-сагылгалары;
- оске бажынче кирерде сагылгалар;
- бажынга келген кижини хулээп алырынын ужурлары;
- кылаш ужурлары;
- чугаа уезинде хол-буттун, арын-шырайнын шимчээшкиннери;

Календарь-тематиктиг план 2 класс

№	Темазы	Шагы	Эрттирер хуну		Эдилгези
			План	Факт	
Чанчылдын чаражы					
1	Этикет	1	09.09		
2	Курай-курай	1	16.09		
3	Өг-бүлеге ээлдек болуру	1	23.09		
4	Чарашпай. Дунмам	1	30.09		
5	Назын хүндүзү	1	07.10		
6	Кырган-авам	1	14.10		
7	Б. Комбу «Чурттуң төлдери»	1	21.10		
8	Ээлдек чугаа ужурлары	1	04.11		
Рольдарга чарлып алгаш ойнанар					
9	Таныжары.	1	11.11		
10	Таныштырары.	1	18.11		
11	Янзы-буру чугаа ужурлары	1	25.11		
12	Янзы-буру чугаа ужурлары	1	02.12		
13	Кижинин даштыкы хевирин чугаа-биле дамчыдары	1	09.12		
14	Кижинин даштыкы хевирин чугаа-биле дамчыдары	1	16.12		
Кижинин чаражы-будужунде					
15	Оол кижичи	1	23.12		
16	Оол кижичи	1	13.01		
17	Э. Кечил-оол «Угаан-бодал» А. Арапчор «Эр кижинин чангыс состуу»	1	20.01		
18	А. Даржай «Кижичи нууру»		27.01		
19	Эреспей. Чунгувуста	1	03.02		
20	А. Шоюн «Таныжылга»	1	10.02		
21	Кыс кижичи	1	17.02		
22	Электей бээр	1	24.02		
23	Бичии кижиниң өске бажыңче кирерде сагыыр ужурлары	1	03.03		

24	Бажыңга келген кижини хүлээп алырының уjurлары	1	10.03		
25	Бажыңга келген кижини хүлээп алырының уjurлары	1	17.03		
26	Шырай ужуру	1	31.03		
27	Хөглүгбей. Кылаш уjurлары	1	07.04		
28	Шимчээшкин уjurлары	1	14.04		
29	Чөдүрериниң уjurлары. Сиңмирериниң уjurлары. Азырарының уjurлары. Өөш эде берзе	1	21.04		
30	Өске кижиниң херекселинге дегбезиниң уjurлары	1	28.04		
31	Ынак авамга. Созу И.Шактар-оолдуу, аялгазы Б.Кенештии	1	05.05		
32	Чанчылчарашта – чоргаар, кижии экиде – дыш Салгакчы бис. Созу А.Допчааны, аялгазы А.Лаптанни	1	12.05		
33	Суурга. С.Сарыг-оол «Оореникчээ»	1	19.05		
34	Түңнел кичээл. Бичии –Салаа. (тыва улустун толу)	1	26.05		

Ажыглаан литература

л литература:

ндуй Г.Д. Улусчу уjurлар.1-2 класстарга шенелделиг өөредилге-номчулга ному. Тываныңном дүрер чери. Кызыл.2003

сыглаарыңга сүмелеп турар литература:

1. Аксагалдай ашак. Кызыл, 1992.
2. Донгак В. Аът (шүлүк). Шын, 1990, февраль 10.
3. Кенин-Лопсан М.Б. Тыва чоннун бурунгу уjurлары. Кызыл. 1994.
4. Матпаадыр. Кызыл. 1991.
5. Салчак К.Б., Салчак Л.П. Тыва улусчу педагогиканың хөгжүлдези. Кызыл, 1984.
6. Тыва улустун тоолдары. Новосибирск. 1994.
7. Тыва оюннар.

